

Nr 146.

Av herr **Waldén m. fl.**, om sådana ändringar i gällande förordning om kommunalstyrelse på landet m. fl. kommunalförfattningar, att den kommunala rösträtten bygges på grundval av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor m. m.

Redan från början ställde sig den socialdemokratiska riksdagsgruppen i bestämd opposition mot den otillfredsställande lösning av rösträttsfrågan, som rösträttsändringarna av 1907—1909 inneburo. Därför har den också vid flera riksdagar och senast 1912 genom motioner framställt kravet på en genomgripande och fullt demokratisk rösträttsreform, och vi vilja nu vid innevarande års riksdag, den sista i treårsperioden, förnya detta krav samt åter med all kraft betona, att rösträttsfrågan icke fått sin lösning i vårt land, förrän demokratiens princip fullt ut segrat i stat och kommun.

Då vi i en särskild motien komma att framställa våra yrkanden angående den politiska rästheten och vad som står i samband därmed, vilja vi här endast uppehålla oss vid och framställa våra krav på en omläggning i demokratisk anda av den kommunala rösträtten.

I vår motion vid 1912 års riksdag (A. K. 182) angående den kommunala rösträtts demokratisering genom att den bleve allmän, lika och personlig, utvecklade vi närmare de oemotsägliga och tungt vägande skäl, som tala härför.

Sålunda framhöll vi det absurda i att man alltjämt i vårt land genom den 40-gradiga röstskalan grundar vår kommunala självstyrelse på förmögenhetsprincipen, varigenom inflytandet i kommunala angelägenheter blir beroende av vars och ens skattebidrag till kommunen, under det man i de flesta andra länder med utvecklad kommunal självstyrelse byggt denna rösträtt (liksom den politiska) på personlighetsprincipen. Hos oss däremot

sträcker sig penninginflytandet t. o. m. så långt, att även rent juridiska personer, såsom bolag m. fl. samfälligheter, kunna utöva kommunal rösträtt.

Vi påpekade även, att i de flesta av ovan antydda länder kommunernas befogenhet är ungefär lika stor som hos oss och i några av dem t. o. m. större, samt att det icke kunnat påvisas, att den allmänna och lika kommunala rösträtten i dessa länder varit till skada, utan i stället varit ägnad att i högsta grad höja medborgarandan och därigenom främja den kommunala självstyrelsens utveckling i sund och för alla medborgare gagnelig riktning.

Då man försöker försvara en efter större och mindre skattebidrag avpassad graderad röstskala såsom varande en rättvist avvägd fördelning mellan å ena sidan vissa skyldigheter till kommunen, å andra sidan vissa rättigheter inom densamma, utgår man enligt vårt förmenande från en fullkomligt oriktig föreställning om kommunens väsen och ändamålet med dess funktioner. Kommunen är icke såsom t. ex. bolagen eller andra ekonomiska föreningar en frivillig sammanslutning av personer för främjandet av gemensamma ekonomiska intressen och fördelar i förhållande till vars och ens pekuniära insats i företaget, då det ju kan försvaras, att delägarna rösta efter antalet aktier eller andelar i detsamma. Kommunen är en tvångsförbindelse, då varje svensk medborgare *måste* tillhöra en kommun och därmed också underkasta sig den tvångsmakt, staten förlänat densamma. Den är icke en privaträttslig, utan en *statsrättslig institution* och skall såsom sådan verka för uppfyllandet av statens ändamål på självstyrelseprincipens grundval, och den kan därför också i en del angelägenheter fatta beslut, som ingripa i kommunalmedlemmarnas enskilda liv och näring.

Denna kommunens självverksamhet är numera av en så djup och ingripande betydelse i det modärna samhällslivet, att det redan med hänsyn härtill måste framstå som en absurditet, att den kommunala självstyrelsen skall utövas av en minoritet inom kommunen, något som i allmänhet måste bli fallet, då en graderad röstskala användes, en absurditet, som blir så mycket större, då förmögenhetsförhållandena läggas till grund för denna gradering.

Det måste därför anses såsom fullständigt oriktigt, att rösträtt och skatteplikt göras beroende av varandra i en offentlig institution, vars ändamål alltid bör vara att i så stor utsträckning som möjligt söka främja och förverkliga såväl det helas som varje medlems väl och lycka, vilket endast kan åstadkommas genom den högsta möjliga kraftutveckling av samhällets samtliga medlemmar. Vi anse det rent av orimligt att fortfarande avpassa och gradera rösträtten efter skatteplikten, i synnerhet i en tid,

då väl knappast någon på allvar vågar påstå, att den medborgerliga insikten bör mätas efter den större eller mindre förmögenhet, var och en besitter, eller efter den inkomst man lyckas förvärva, mången gång kanske på deras bekostnad, vilka hittills fått nöja sig med minsta möjliga inflytande i samhällets gemensamma angelägenheter.

Det är dock icke endast de nu anförda principiella skälen, hur viktiga och avgörande de än kunna vara, som vi ha att åberopa oss på, då vi nu förnya vårt yrkande på fullt genomförd medborgerlig likställighet på dessa viktiga områden. Redan under den tid, de nya rösträttsbestämmelserna tillämpats, hava i skarpaste belysning framträtt bristerna hos den rösträttsreform, högern lyckades genomdriva till skyddande av sin egen maktställning, och huru långt vi i vårt land ännu äro från den politiska jämlikhet inom stat och kommun, som tidsutvecklingen kräver.

I vår motion vid 1912 års riksdag kunde vi redan påvisa, huru den 40-gradiga skalan på ett rent av utmanande sätt och på de mindre bemädlades bekostnad gynnar det politiska parti, som främst företräder de förmögna samhällsklassernas intressen, och vi kunde göra detta genom att hänvisa till valstatistiken från 1910 års landstingsval, vilken i ovederläggliga siffror ådagalade, att högern, som var i minoritet bland de väljande, lika fullt behöll den absoluta majoriteten bland de valda. De båda vänsterpartierna berövades en betydande andel av de platser, deras antal berättigade dem till. Av denna statistik framgick sålunda, att tre femtedelar av de valmän, som samlats i de båda sistnämnda partierna, förblevo i klar och avgjord minoritet gentemot de två femtedelar, som kunde glädja sig åt att besätta nära 55 procent av mandaten!

Vi äro nu i tillfälle att ytterligare belysa detta påtagliga missförhållande genom att anförda några siffror ur 1911 och 1912 års valstatistik.

För de tre partierna moderata, liberala och socialdemokrater utgjorde vid stadsfullmäktigevalen antalet valmän i genomsnitt per representant år 1911 resp. 97, 137 och 449 och år 1912 resp. 82, 115 och 260 samt röstetalet i medeltal för varje stadsfullmäktig år 1911 för det moderata partiet 2,316, för det liberala 2,193 och för det socialdemokratiska 4,447 och år 1912 resp. 1,753, 1,719 och 2,548.

Den betydande olikheten mellan partierna i medeltalet röstande för varje stadsfullmäktig beror naturligtvis på medelröstetalets olika storlek. Detta var nämligen vid 1911 års stadsfullmäktigeval för de moderata 23,8, för de liberala 16,0 och för socialdemokraterna 10,0 samt för år 1912 resp. 21,4 15,0 och 9,8.

Nedanstående tablå öfver 1912 års stadsfullmäktigeval visar förhållandet mellan varje partis antal röstande och deras röststyrka:

	Antal röstande	%	Röstetal	%
Moderata	55,883	39,6	1,196,967	53,9
Liberala	35,725	25,3	534,542	24,0
Socialdemokrater	48,266	34,2	473,918	21,3

Vid dessa val besatte de moderata 683 mandat, de liberala 310 och socialdemokraterna 187. Sålunda förfogar ett parti, som icke har fullt 40 % av alla röstande, öfver icke mindre än 60 % av de tillsatta mandaten.

Samma disproportioner återspeglas i statistiken öfver 1912 års landstingsmannaval, i vilken vi äfven äro i tillfälle att bedöma den 40-gradiga röstskalans tillämpning på landsbygden. Hur den verkar här framgår av nedanstående tablå:

	Landsbygden	Röstande	%	Röstetal	%
Moderata		70,134	41,4	548,015	50,4
Liberala		69,772	37,0	324,093	29,8
Socialdem.		96,219	21,4	212,637	19,6
	Städerna.				
Moderata		18,567	46,7	364,888	59,9
Liberala		11,791	29,6	156,164	25,7
Socialdem.		9,400	23,7	87,809	14,4

Antalet valda landstingsmän utgjorde för

	Landsbygden	%	Städerna	%
Moderata	268	56,5	92	64,8
Liberala	145	20,6	32	22,5
Socialdem.	60	12,7	18	19,7

Disproportionen mellan de röstandes antal och de besatta mandaten inom de olika partierna är alltså lika stor som vid 1910 års landstingsmannaval. Dessa siffror tala ett språk, som ej lär kunna vederläggas. De visa, att den reducering av rösteskalen, som skedde genom den kommunala rösträttsreformen 1907—1909, endast betydde bortkastandet av ett öfverflödigt överskott, som gott kunde offras, utan att någon väsentlig förskjutning av makten komme att inträffa.

Då högern 1907 tog rösträttsfrågans »lösning» om hand och satte den kommunala rösträttsreformen som lockbete, vann den härigenom ett tvåfaldigt syfte: å ena sidan har den härigenom tillförsäkrat sig överlägsenhet i Riksdagens ena kammare och det stora flertalet av rikets kommuner, å andra sidan kan den fortfarande bemöta alla förslag om ändring av den kommunala rösträtten, varmed man alltid bemött sådana från 70- och 80-talen: då svenska folket genom författningsändring godkänt nu gällande bestämmelser och en ändring av den kommunala rösträtten skulle komma att rubba grunderna för Första kammarens sammansättning, kan man ej gå med på att ändra denna rösträtt.

Hoppades sålunda högern att genom 1907 års rösträttsreform för lång tid framåt ha tillförsäkrat sig lugn på detta område, torde den dock grundligt ha misstagit sig häri. Så länge ett mindretal ännu sitter vid makten i de flesta kommunerna med tillhjälp av allehanda streck och en graderad röstskala, står rösträttsfrågan alltjämt olöst, huru mycket man än genom invändningar och undanflykter söker komma ifrån detta faktum.

I sitt utlåtande över vår rösträttsmotion 1912 erkänner konstitutionsutskottet i ganska bestämda ordalag, att de nuvarande kommunala röst-rättsbestämmelserna äro bristfälliga, ävensom att graderingen av denna rösträtt är godtycklig och ej har något inre fog för sig. Då utskottet det oaktat i stort sett avböjde att vid ifrågavarande tillfälle medverka till undanröjande av dessa erkända brister, anförde det sådana skäl såsom stöd för en dylik hållning, som måste anses fullständigt ohållbara för var och en, som vill lägga demokratiska synpunkter på denna för den folkliga utvecklingen så vitala fråga.

Sålunda ansåg utskottet, att man först borde avvakta en eventuell omläggning av den kommunala beskattningen, innan man ytterligare reformerade den kommunala rösträtten. Vi ha redan förut framhållit det oriktiga i ett sammanblandande av rösträtt och skatteplikt och anse därför också, att dessa båda frågor både kunna och böra lösas oberoende av varandra. Det finnes därför icke heller någon anledning att undanskjuta en genomgripande kommunal rösträttsreform till den ovissa framtid, då den svåra frågan om den kommunala beskattningens omläggning kan vara löst.

Såsom ytterligare skäl för sin avvisande ståndpunkt framhöll utskottet nödvändigheten av vissa begränsningar och inskränkningar i den nuvarande kommunala självstyrelsen i samband med en eventuell rösträttsreform. Bakom detta betraktelsesätt ligger ett misstroende mot de breda folklagren i vårt land, som måste anses som fullkomligt oberättigat. Då den kommunala självstyrelsen hittills kunnat utövas utan dylika inskränk-

ningar under den tid, ett fåtal endast på grund av sin förmögenhetsställning haft ett alldeles dominerande inflytande i kommunala angelägenheter; finnes det icke heller någon anledning att begränsa denna självstyrelse därför, att rösträtten skulle bli mera demokratisk.

Slutligen vilja vi ytterligare med några ord beröra den 40-gradiga skalans *direkt politiska* sida. Det kan med de förut ur valstatistiken anförda siffrorna konstateras, att det högerparti, som vid de allmänna valen 1911 icke förfogade över ens en tredjedel av valmännens röster, dock fortfarande utövar herraväldet i Första kammaren tack vare den 40-gradiga skalan. Genom att slopa denna kan en verklig *demokratisering* av Första kammaren också genomföras. Så länge det fortsatta högerväldet i denna kammare alltjämt framstår som en förmögenhetens konservativa makt till skada för ett verkligt framstegsarbete i vårt land, måste demokratien med all makt vända sig mot detta oberättigade privilegium för ett härskande fåtal.

Vi komma därför att ständigt framställa vårt krav på en *verkligt demokratisk rösträttsreform*, tills detta krav blivit uppfyllt, under upprepat betonande av att Sveriges *hela* folk måste beredas möjlighet att själv bli herre i eget hus, i såväl stat som kommun. Först då detta skett, har vårt land kommit in i den demokratiska utveckling och självuppfostran, tiden kräver. Det kan icke anföras något enda giltigt skäl, varför vårt folk skulle ha mindre förutsättningar för en kommunal rösträtt på likställighetens grund än t. ex. Norges och Danmarks, vilka sedan åtskilliga år äga lika kommunal rösträtt med proportionellt valsystem.

Då vi därför ånyo framställa krafvet på *lika* kommunal rösträtt och slopandet av den 40-gradiga skalan, anknyta vi härtill även denna gång en begäran om förberedande åtgärder i syfte att göra denna kommunala rösträtt i vida större omfattning *allmän*, än vad nu är fallet.

Slutligen vilja vi framhålla, att den lösning, frågan om landstingsmans dagtraktamente erhöll vid 1912 års riksdag, i så måtto var ofullständig, att landstingsmän, som äro bosatta i stad, där landstinget hålles, icke komma i åtnjutande af dylikt traktamente. Då vi icke kunna finna något talande skäl för en dylik inskränkning, kunna vi icke heller anse denna fråga slutgiltigt löst, förrän rätten till dagtraktamente blifvit tillerkänd samtliga landstingsmän, varför vi påyrka en dylik ändring i gällande förordning om landsting.

Vi hemställa alltså,

att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och för

Riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i nu gällande förordningar angående kommunalstyrelse på landet, i stad och i Stockholm, liksom ock i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, att den kommunala rösträtten kommer att byggas på grundval av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor, samt

att Riksdagen, intill dess dylikt förslag kan bliva genomfört, för sin del ville antaga nedannämnda förändringar av vissa paragrafer i följande kommunala författningar:

Förordningen om kommunalstyrelse på landet.

§ 4.

Medlem av en kommun på landet är envar, som där är mantalsskriven.

§ 8.

Mom. 1. Envar välfrejdad svensk undersåte, som är medlem av en kommun, uppnått tjuguetå års ålder samt enligt 57 § är förbunden att erlægga skatt till kommunen och icke häftar för kommunalutskylder, som förfallit till betalning under sist förflutna kalenderåret, är berättigad att delta i kommunalstämmans överläggningar och beslut.

Mom. 2. Enahanda rättighet tillkommer varje välfrejdad kvinna, som är medlem av kommun, uppnått tjuguetå års ålder och är gift med svensk man, som enligt bestämmelserna i föregående moment är kommunalt röstberättigad.

Mom. 3. Den, som står under förmynderskap, må ej utöva rösträtt.

§ 11.

Mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst.

Mom. 2. Där — — — grunden.

Förordningen om kommunalstyrelse i stad.

§ 3.

Medlem av stadskommun är envar, som där är mantalsskriven.

§ 9.

Mom. 1. Envar välfrejdad svensk undersåte, som är medlem av en stadskommun, uppnått tjuguettt års ålder samt enligt § 57 är förbunden att erlægga skatt och icke häftar för stadsutskylder, som förfallit till betalning under sistförflutna kalenderåret, är berättigad att vid allmän rådstuga delta i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt rikets grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna.

Mom. 2. Enahanda rättighet tillkommer varje välfrejdad kvinna, som är medlem av en kommun, uppnått tjuguettt års ålder och är gift med svensk man, som enligt bestämmelserna i föregående moment är kommunalt röstberättigad.

Mom. 3. Den, som står under förmynderskap, må ej utöfva rösträtt.

§ 11.

Envar, som är röstberättigad vid allmän rådstuga, äger en röst.

Förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

§ 2.

Mom. 1. Medlem av kommun är envar, som där är mantalsskriven.

Mom. 2. I såväl — — — förbehållna.

§ 7.

Mom. 1. Envar välfrejdad svensk undersåte, som är medlem av kommunen, uppnått tjuguettt års ålder samt enligt § 40 är förbunden att till kommunen er-

lägga skatt och icke häftar för stadsutskylder, som förfallit till betalning under sistförflutna kalenderåret, är berättigad att i val av stadsfullmäktig deltaga.

Mom. 2. Enahanda rättighet tillkommer varje välfredad kvinna, som är medlem av en kommun, uppnått tjuguetå års ålder och gift med svensk man, som enligt bestämmelserna i föregående moment är kommunalt röstberättigad.

Mom. 3. Den, som står under förmynderskap, må ej utöva rösträtt.

§ 9.

Vid valet äger varje röstande en röst.

Förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd.

§ 6.

Vid omröstning följes på landet vad för kommunalstämma och i stad vad för allmän rådstuga stadgat är i avseende på rösträtts utövning och överlåtande på annan person.

De för kommunerna gällande — — — — —
— — — — — vid kyrkostämma företedda.

Förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm.

§ 5.

Mom. 1. Envar, som är berättigad vid val av stadsfullmäktige, äger å kyrkostämma en röst.

Förordningen om landsting.

§ 10.

Valbar till landstingsman är envar inom landstingsområdet röstberättigad, man eller kvinna, som uppnått tjugufem års ålder.

Landstingsman kan ej vara: a), b), c) och d) (= nuvarande bestämmelser).

Gift kvinna, som är röstberättigad, vare ej på den grund, att hon står under mannens målsmanskap, obehörig att utöva uppdrag, varom nu är fråga.

För valbarhet till suppleant erfordras samma egenskaper som för valbarhet till landstingsman.

Landstingsman eller suppleant må ej kunna uppdraget sig avsäga, såvida han ej fyra år tjänstgjort såsom landstingsman eller uppnått 60 års ålder eller eljest uppgiver hinder, som av landstinget godkännes.

Väljes kvinna till landstingsman eller suppleant, äger hon när som helst avsäga sig uppdraget.

§ 24.

Landstingsman eller suppleant åtnjuter av landstinget medel i dagtraktamente under landstingets möte sex kronor ävensom ersättning för resekostnaden fram och åter beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter avgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en hyttplats eller, när hyttplats ej förekommer, en salongsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker.

Slutligen hemställes, att vederbörande utskott, i händelse av bifall till dessa framställningar, måtte vidtaga de jämkningar i formuleringen av andra paragrafer i här omhandlade förordningar, vilka det finner bli en följd av våra yrkanden.

Stockholm den 26 januari 1914.

O. H. Waldén.

Hj. Branting.

F. W. Thorsson.

Herm. Lindqvist.

Viktor Larsson.

Bernh. Eriksson.

Nils Persson.

E. Palmstierna.

Rickard Sandler.

Värner Rydén.